

УДК 330.341.1

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ СТАНУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Шабельникова Є.А., здобувач Донбаський державний технічний університет, м. Алчевськ

Шабельникова Є. А. Удосконалення методики визначення стану інноваційного розвитку підприємства.

У статті запропоновано напрями удосконалення існуючих методик визначення стану інноваційного розвитку підприємства в рамках їх адаптації до сучасних умов господарювання підприємств з урахуванням ризиків у здійсненні інноваційної діяльності підприємств та їх інноваційного розвитку на основі аналізу стану інноваційної активності підприємств. Проаналізовано інноваційну активність підприємств України в сучасних умовах, вивчено динаміку витрат і джерел фінансування інноваційної діяльності підприємств. Визначено, що щорічне розширення розробки та використання інновацій у діяльності українських підприємств передбачає поліпшення показників роботи підприємств та економічних індикаторів розвитку країни в цілому. Розгляд теоретичних напрацювань вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів дозволив класифікувати методики визначення стану інноваційного розвитку підприємства залежно від рівня їх застосування й стану, рівня індикаторів розрахунку. Аналіз розглянутих методичних підходів до оцінки стану інноваційного розвитку підприємств дозволив виділити основні інтегровані індикатори, які можна віднести до наступних категорій: інноваційний потенціал, інноваційна активність і ефективність розвитку. Запропоновано удосконалити дані методики на основі додавання блоку індикаторів інноваційних ризиків на підприємстві для врахування нестабільності сучасних умов господарювання. Перелічені індикатори інноваційних ризиків дозволяють точніше визначити стан інноваційного розвитку, виявити всі особливості та обґрунтувати підходи стратегічного управління інноваційним розвитком підприємства. Обґрунтування ризикової складової при оцінці інноваційного розвитку підприємства передбачає визначення причин виникнення ризиків і підходів до їх управління як частиною інноваційного розвитку підприємства.

Shabelnikova E. Improvement of methods for determining the state of innovative development of enterprise.

The article suggests directions of improvement of existing methods for determining the state of innovative development of enterprise in their adaptation to modern conditions of business enterprises in the implementation of risk-based innovation activities of enterprises and their innovative development based on the analysis of the innovation activity of enterprises. The innovative activity of enterprises of Ukraine was analyzed in modern conditions, the dynamics of costs and sources of financing innovation in enterprises were studied. Determined, that the annual expansion of development and innovation in the use of Ukrainian enterprises aims to improve the performance of enterprises and economic indicators of the country as a whole. Consideration of the theoretical developments of domestic and foreign scientists and economists allowed to classify methods for determining the state of innovative development of the enterprise, depending on their level of application and condition, of level of calculation of the indicators. Analysis of discussed methodological approaches to the assessment of innovative development of enterprises allowed to identify the main integrated indicators, which can be attributed to the following categories: innovative potential, innovative activity and development effectiveness. These methods were offered to improve by adding the block of indicators of innovative risks in the enterprise to account for the instability of the modern business environment. These indicators of innovation risks accurately determine the state of innovation development, identify and justify all the features of the

strategic approaches of innovative development of the enterprise. Justification of risk component in the evaluation of innovative development of enterprise involves determining the causes of risks and approaches to their management as part of the innovative development of enterprise.

Шабельникова Е. А. Совершенствование методики определения состояния инновационного развития предприятия.

В статье предложены направления усовершенствования существующих методик определения состояния инновационного развития предприятия в рамках их адаптации к современным условиям хозяйствования предприятий с учетом рисков в осуществлении инновационной деятельности предприятий и их инновационного развития на основе анализа состояния инновационной активности предприятий. Проанализировано инновационную активность предприятий Украины в современных условиях, изучено динамику затрат и источников финансирования инновационной деятельности предприятий. Определено, что ежегодное расширение разработки и использования инноваций в деятельности украинских предприятий предусматривает улучшение показателей работы предприятий и экономических индикаторов развития страны в целом. Рассмотрение теоретических разработок отечественных и зарубежных ученых-экономистов позволило классифицировать методики определения состояния инновационного развития предприятия в зависимости от уровня их применения и состояния, уровня индикаторов расчета. Анализ рассмотренных методических подходов к оценке состояния инновационного развития предприятий позволил выделить основные интегрированные индикаторы, которые можно отнести к следующим категориям: инновационный потенциал, инновационная активность и эффективность развития. Предложено усовершенствовать данные методики на основе добавления блока индикаторов инновационных рисков на предприятии для учета нестабильности современных условий хозяйствования. Перечисленные индикаторы инновационных рисков позволяют точнее определить состояние инновационного развития, выявить все особенности и обосновать подходы стратегического управления инновационным развитием предприятия. Обоснование рисков составляющей при оценке инновационного развития предприятия предполагает определение причин возникновения рисков и подходов к их управлению как частью инновационного развития предприятия.

Постановка проблеми. Важливою складовою функціонування сучасного підприємства є інноваційна діяльність. У сучасних умовах господарювання особлива увага приділяється інноваційній активності підприємств, питанням управління інноваціями, розробці та впровадженню методик інноваційного розвитку. Ринкові умови економіки вимагають швидких темпів розвитку підприємств, одним з аспектів яких є необхідність інноваційного розвитку. Тому, підприємства зацікавлені в можливості адекватної оцінки стану інноваційного розвитку. У зв'язку з цим, виникає необхідність застосування існуючих методик визначення інноваційного стану підприємства, актуальним виступає їх удосконалення у зв'язку з необхідністю адаптації до сучасних умов господарювання підприємств та рівня стабільності економіки країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інноваційної діяльності розглянуті в дослідженнях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів. Теоретичні аспекти удосконалення інноваційного розвитку підприємств розглянуті в роботах А.В. Ніколаєва [1], С.Д. Комілова [2], О.В. Васильєвої [3], Ж.А. Єрмакової, В.В. Свечникової [4], Й. Шумпетера, Д. Гелбрейта та інших. Л.С. Валінурова, Н.О. Кузьмініх [5], О.П. Єгоршин [6] пропонують методики визначення інноваційного розвитку підприємства на мезорівні. В.М. Самочкін, О.О. Тимофєєва, О.О. Калюкін [7], А.О. Трифілова [8], О.О. Чулок [9], М.С. Абібуллаєв [10] схиляються до застосування методик оцінки на мікрорівні. Крім того, В.О. Єрьомкін [11] пропонує методику визначення стану інновацій на рівні держави. Незважаючи на багатоаспектність проведених досліджень і наукову обґрунтованість розробок, залишається невирішеним ряд питань, серед яких – розробка та впровадження в практичну діяльність підприємств методики визначення стану інноваційного розвитку,

адаптованої до сучасних умов на основі вдосконалення методик, яка враховує нестабільність економічних відносин у країні.

Метою статті є удосконалення методик визначення стану інноваційного розвитку підприємства в рамках їх адаптації до сучасних умов господарювання з урахуванням ризиків у здійсненні інноваційної діяльності на основі аналізу стану інноваційної активності підприємств.

Результати дослідження. Удосконалення методики визначення стану інноваційного розвитку сучасного підприємства як суб'єкта господарювання необхідно почати з вивчення інноваційної активності підприємств в цілому по країні [12]. Проведений аналіз статистичних даних свідчить про щорічне розширення розробки та використання інновацій у діяльності українських підприємств, що передбачає поліпшення показників роботи підприємств та економічних індикаторів розвитку країни в цілому. Підвищення рівня інноваційної активності супроводжується зростанням витрат на інноваційну діяльність підприємств України і тягне за собою вдосконалення інноваційного розвитку. В сучасних умовах розвитку економіки, підприємствам необхідно розробити або використовувати існуючі методики визначення стану інноваційного розвитку підприємства для подальшого поліпшення показників інноваційної діяльності та ефективності підприємств в цілому.

Вивчення теоретичних напрацювань вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів дозволило класифікувати методики визначення стану інноваційного розвитку підприємства залежно від рівня їх застосування та індикаторів розрахунку (табл. 1).

Таблиця 1 – Класифікація методик визначення стану інноваційного розвитку підприємства

№	Індикатор, на якому базується методика	Недоліки методики	Автор
Мікрорівень (рівень окремих підприємств)			
1.	Узагальнений інноваційний показник, який визначається як сума індикаторів, що відображають частку витрат на НДДКР у загальній сумі витрат, частку продажів інноваційних продуктів у загальному обсязі продажів і так далі з урахуванням вагового коефіцієнта кожного індикатора.	Недоліком є необхідність поетапної оцінки рівня розвитку підприємства за різними складовими даного показника.	О.О. Чулок [9, с. 26]
2.	Забезпечення підприємства власними оборотними коштами: високі інноваційні можливості – висока забезпеченість власними ресурсами; середні – нормальна фінансова забезпеченість виробництва ресурсами; низькі – задовільна фінансова підтримка поточних виробничих запасів і витрат; нульові - дефіцит або відсутність джерел формування витрат.	Метод обмежений у застосуванні, оскільки охоплює тільки одну складову інноваційного розвитку – фінансове забезпечення інноваційної діяльності.	А.О. Тріфілова [8, с. 104]
3.	Коефіцієнт ефективності інноваційної діяльності: $\Theta = B / П$, де В – можливості підприємства, спрямовані на фінансування процесу оновлення виробів; П – потреби в коштах на підтримку виробленої продукції на рівні, який відповідає попиту з боку потенційних покупців.	Має односторонню спрямованість, оскільки охоплює тільки продуктивну процесну інновації.	В.М. Самочкін, О.О. Тимофеева, О.О. Калюкін [7, с. 15]
4.	Індекс інноваційного розвитку: $I_{u.p.} = \frac{I_{ин.расх.} + I_{ин.прод.} + I_{собств.ср.} + I_{нов.тех.} + I_{обр.перс.}}{5}$ де $I_{ин.расх.}$ – частка витрат на інноваційну діяльність у загальних витратах	Дана методика багатоаспектна і охоплює більшість характеристик розвитку підприємства.	М.С. Абібуллаєв [10, с. 15]

	підприємства; $I_{ин.прод.}$ – частка інноваційної продукції в загальному випуску; $I_{собств.ср.}$ – частка власних коштів у загальному обсязі фінансування інноваційної діяльності; $I_{нов.тех.}$ – відношення нової техніки і технології до загальної кількості одиниць техніки або технології; $I_{обр.перс.}$ – рівень освіти персоналу підприємства.	Можливість її застосування на підприємствах може бути ускладнена великими обсягами розрахунків і необхідними даними.	
Мезорівень (рівень галузі)			
5.	Зведений показник інноваційного розвитку: СПИР = {ИП ^{пр} , ИА}, де ИП ^{пр} – інноваційний потенціал галузі промисловості з урахуванням інноваційного ризику; ИА – інноваційна активність галузі промисловості.	Визначення стану розвитку в загальному вигляді та неможливість оцінити проблеми інноваційної активності та потенціалу галузі.	Л.С. Валітурова, Н.О. Кузьмініх [5, с. 14]
6.	Інтегральний коефіцієнт інноваційної активності: $K_{ИНТЕГ} = \sqrt{K_{ЭКСТ} \cdot K_{ИНТЕН}}$, де $K_{ЭКСТ}$ – екстенсивний коефіцієнт інноваційної активності; $K_{ИНТЕН}$ – інтенсивний коефіцієнт. Екстенсивний коефіцієнт визначається як частка підприємств, що займаються дослідженнями і розробками, в загальній їх кількості. Іntenсивний коефіцієнт являє собою частку інноваційної продукції в її загальному обсязі.	Охоплює тільки два аспекти інноваційної активності – частку підприємств, що займаються дослідженнями та розробками і частку інноваційної продукції в її загальному обсязі, тому є узагальненим.	О.П. Єгоршин [6, с. 95]
Макрорівень (рівень держави в цілому)			
7.	Індикатор інноваційного розвитку держави повинен включати в себе наступні показники: індикатори інтенсивності НДДКР; індикатори людського капіталу; індикатори технологічної інтенсивності виробництва; індикатори платіжного балансу; дослідження наукових публікацій; дослідження патентів; вимір зміни цін і якісна оцінка причин цих змін.	Низький відсоток використання як інструменту визначення стану інноваційного розвитку у зв'язку з нерелевантністю даних для дослідження.	В.О. Єрсьомкін [11, с. 58]

Таким чином, на сьогоднішній день існують різні методики визначення стану інноваційного розвитку на рівні окремих підприємств, галузей і регіонів. Однак більшість з них мають односторонню спрямованість, а також не враховують сучасні умови господарювання та ризику інноваційної діяльності. Розглянуті методичні підходи до оцінки стану інноваційного розвитку підприємства можна узагальнити сукупністю основних інтегрованих індикаторів, які відносяться до наступних категорій: інноваційний потенціал, інноваційна активність і ефективність розвитку [13].

Пропонуємо використовувати зазначені індикатори для визначення стану інноваційного розвитку підприємства, доповнивши їх блоком індикаторів ризику інноваційної діяльності підприємств в умовах нестабільності умов господарювання. Наведені

індикатори інноваційних ризиків обрані з великої кількості з урахуванням їх цільової спрямованості, доступності та достатності розрахунку (рис. 1).

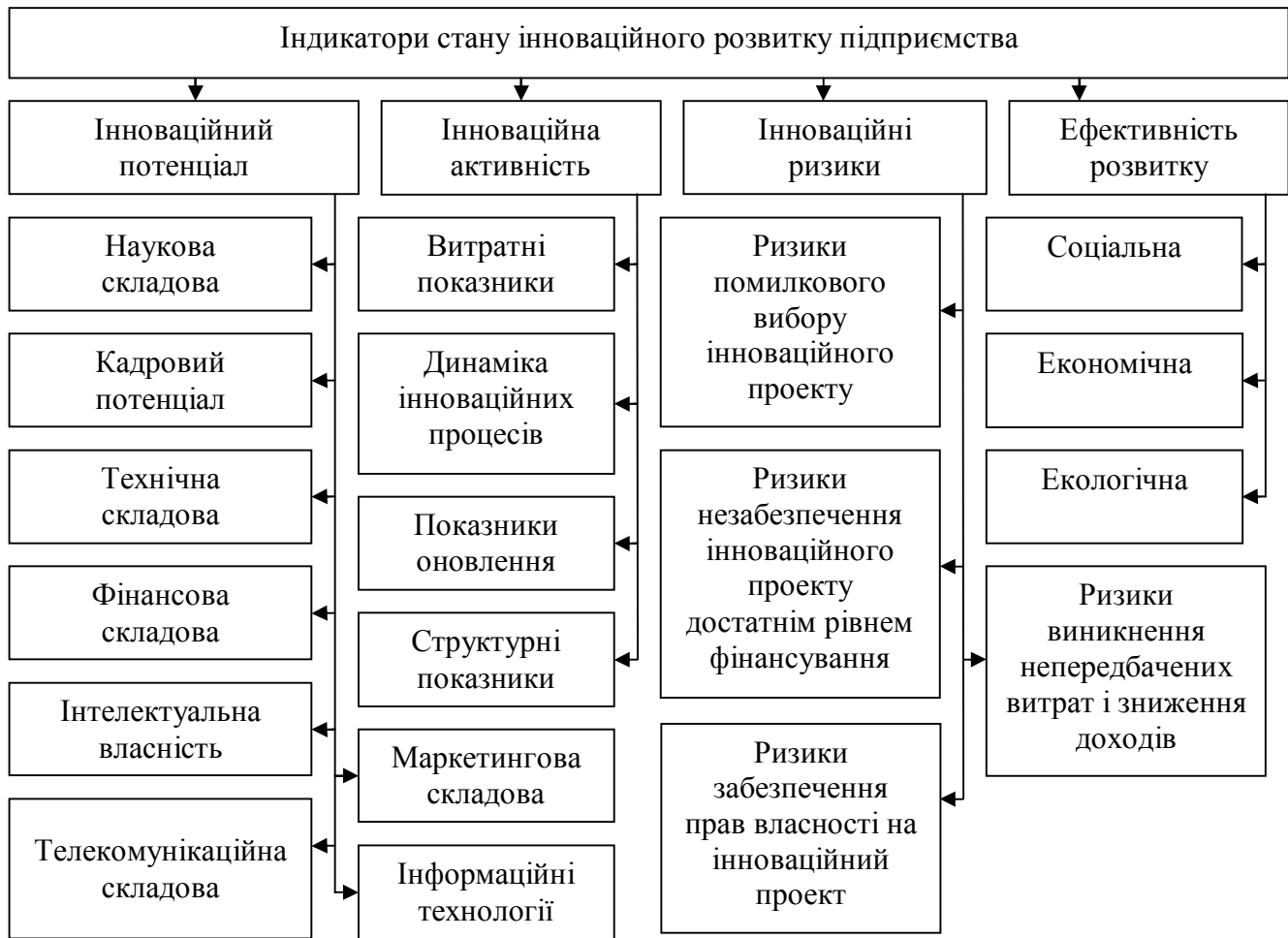

Рисунок 1. Індикатори стану інноваційного розвитку підприємства
(вдосконалено автором на основі [13])

Разом з удосконаленням методики визначення стану інноваційного розвитку підприємства шляхом урахування ризикової складової при оцінці інноваційного розвитку підприємства, необхідно враховувати причини виникнення ризиків і підходи до їх управління як частиною інноваційного розвитку підприємства (табл. 2).

Таблиця 2 – Індикатори інноваційних ризиків і підходи до управління інноваційним розвитком підприємства

Індикатори інноваційних ризиків	Причини виникнення	Підходи до управління
Ризики помилкового вибору інноваційного проекту	Необґрунтоване визначення пріоритетів економічної і ринкової стратегії підприємства, а також відповідних пріоритетів різних видів інновацій, здатних внести вклад у досягнення цілей підприємства; помилкова оцінка ринку споживання.	Диверсифікація інноваційної діяльності. Передача ризику шляхом укладення контракту. Страхування ризиків. Лімітування ризиків. Хеджування. Управління методом відходу від ризиків.

Ризики незабезпечення інноваційного проекту достатнім рівнем фінансування	Неправильно обраний метод фінансування, а також посилення конкуренції інноваційних підприємств, науково-дослідних організацій.	Страховання ризиків. Застосування факторингу. Прямі управлінські впливи на можливі керовані фактори ризику. Хеджування.
Ризики виникнення непередбачених витрат і зниження доходів	Збільшення ринкових цін на ресурси, придбані в процесі виробничої діяльності, вище запланованого рівня; виникнення вимушених перерв у виробництві, додаткових виплат за терміновість виконання робіт і поставок тощо.	Страховання ризиків. Прямі управлінські впливи на можливі керовані фактори ризику. Управління методом відходу від ризиків.
Ризики забезпечення прав власності на інноваційний проект	Недостатній патентний захист; упущення при проведенні патентної політики; неотримання або довге оформлення патенту, несвоєчасне отримання ліцензії, несплата в термін зборів чинності патенту; відмова патентного відомства у видачі патенту або отримання його з запізненням.	Диверсифікація інноваційної діяльності. Страховання ризиків. Прямі управлінські впливи на можливі керовані фактори ризику. Хеджування.

Таким чином, індикатори інноваційних ризиків дозволяють точніше визначити стан інноваційного розвитку, виявити всі особливості та обґрунтувати підходи стратегічного управління інноваційним розвитком підприємства.

Висновки. В сучасних ринкових умовах діяльність підприємств характеризується підвищенням їх інноваційної активності в рамках проведення інноваційних розробок та їх практичного впровадження. Одночасно, збільшуються витрати на фінансування інноваційної діяльності підприємств України. В результаті, підвищується рівень і поліпшується стан інноваційного розвитку вітчизняних підприємств, що тягне за собою необхідність застосування сучасних методик визначення стану інноваційного розвитку підприємств. Аналіз існуючих публікацій в розрізі застосовуваних методик визначення стану інноваційного розвитку підприємства показав, що автори пропонують оцінювати розвиток підприємства на макрорівні, мікрорівні та мезорівні. Дані методики також класифіковано залежно від рівня їх застосування та індикаторів розрахунку. Доцільно удосконалити вивчені методики з урахуванням адаптації їх до сучасних умов господарювання на основі узагальнення основних інтегрованих індикаторів: інноваційний потенціал, інноваційна активність і ефективність розвитку. Перераховані індикатори доповнили блоком індикаторів ризику інноваційної діяльності підприємств в умовах нестабільності умов господарювання в рамках вдосконалення методики визначення стану інноваційного розвитку. Урахування інноваційних ризиків у процесі визначення стану інноваційного розвитку підприємства передбачає обґрунтування причин виникнення ризиків і підходів до управління ними в рамках управління інноваційним розвитком підприємства в сучасних умовах. Теоретичне застосування вдосконаленої методики визначення стану інноваційного розвитку дозволить застрахувати функціонування підприємства від непередбачених ризиків, точніше визначити рівень його інноваційного розвитку та розробити необхідні заходи щодо його підвищення. Напрямки подальших досліджень передбачають практичне застосування методики визначення стану інноваційного розвитку на вітчизняних підприємствах, засноване на визначенні рівнів індикаторів всіх блоків, їх оцінці та розробці заходів щодо їх поліпшення з метою підвищення інноваційного розвитку та ефективності діяльності підприємств в цілому.

Список використаних джерел:

1. Николаев А. В. Инновационное развитие и инновационная культура / А. В. Николаев // Проблемы теории и практики управления. – 2001. – № 5. – Режим доступа: <http://www.uran.donetsk.ua/~masters/2002/fem/lotsmanova/lib/culture.htm>.
2. Комилов С. Д. Проблемы повышения инновационной активности предприятий в республике Таджикистан / С.Д. Комилов // Проблемы современной экономики. – 2009. – № 1 (29). – Режим доступа: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=2454>.
3. Васильева Е.В. Проблемы управления инновационным развитием предприятия / Е.В. Васильева // Проблемы современной экономики. – 2011. – № 3 (39). – Режим доступа: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=3767>.
4. Ермакова Ж. А. Методика оценки инновационного развития корпоративных структур / Ж. А. Ермакова, В. В. Свечникова // Креативная экономика. – 2009. – № 7 (31). – С. 88-99. – Режим доступа: <http://www.creativeconomy.ru/articles/2916/>.
5. Валинурова Л. С. Оценка уровня инновационного развития отраслей промышленности / Л.С. Валинурова, Н.А. Кузьминых // Инновации. – 2007. – № 6. – С. 12-16.
6. Егоршин А.П. Управление инновационным развитием региона: [монография] / А.П. Егоршин. – Н.Новгород: НИМБ, 2008. – 288 с.
7. Самочкин В. Н. Оценка инновационных возможностей предприятия и их использование при формировании долгосрочных планов развития / В. Н. Самочкин, О. А. Тимофеева, А. А. Калюкин // Менеджмент в России и за рубежом. – 2002. – № 6. – С. 12-21.
8. Трифилова А. А. Управление инновационным развитием предприятия / А. А. Трифилова. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 176 с.
9. Чулок А. А. Анализ показателей эффективности инноваций на микро- и макроуровне // Инновации. – 2004. – № 5. – С. 25-29.
10. Абибуллаев М.С. Оценка инновационного развития предприятий / М.С. Абибуллаев // Культура народов Причерноморья. – 2002. – № 48, т. 1. – С. 14-17. – Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/Articles/Kultnar/knp48_1/knp48_1_14-17.pdf.
11. Еремкин В.А. Проблемы разработки индикаторов для оценки уровня инновационного развития экономики / В.А. Еремкин // Теоретическая экономика. – 2012. – № 3. – С. 56-62.
12. Статистична інформація, експрес-випуски про стан науки та інновацій в Україні [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
13. Павлова С.Н. Методические основы оценки инновационного развития региона [Электронный ресурс] / С.Н. Павлова // Российский экономический интернет-журнал. – 2011. – № 2. – Режим доступа: <http://www.e-rej.ru/Articles/2011/Pavlova2.pdf>.

Ключові слова: інноваційний розвиток, підприємство, методика, удосконалення, інноваційна активність, ризик, управління.

Ключевые слова: инновационное развитие, предприятие, методика, усовершенствование, инновационная активность, риск, управление.

Key words: innovative development, the enterprise, the methods, improvement, innovation activity, risk, management.